

Natuurrijke woonbuurten

Leren van ervaringen

Aanbevelingen voor
projectontwikkelaars,
woningcorporaties en
bouwbedrijven

Klimaatadaptief bouwen mét natuur

Woningbouw en natuur hoeven geen concurrenten te zijn. Ze kunnen elkaar versterken. Dat blijkt uit een rondgang langs twaalf natuurrijke woonbuurten die er al een tijd zijn. Bouwen mét natuur maakt woonbuurten aantrekkelijk en draagt bij aan biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Eén miljoen woningen

Tot 2030 komen er in Nederland één miljoen nieuwe woningen bij. Dat kan alleen maar als natuur en klimaatadaptatie daarbij vanzelfsprekend zijn. Het is een opdracht voor gemeenten, bouwbedrijven, projectontwikkelaars en woningcorporaties om woningbouw en natuur te combineren.

Wonen in het groen

Natuur in woonbuurten vergroot leefgebieden van dieren, versterkt de biodiversiteit en maakt buurten beter bestand tegen klimaatverandering. Bomen en planten maken de lucht schoon, geven verkoeling in de zomer en bufferen regenwater. Natuur vlakbij huis is ook voor de bewoners belangrijk.

Corona onderstreept dat. Groen houdt je gezond, vermindert stress en stimuleert je om in beweging te komen. Kinderen spelen vaker buiten en er is meer burenccontact.

Twaalf woonbuurten

De vraag is: welke maatregelen zijn succesvol? Daarvoor ging een team van onderzoekers op bezoek bij twaalf natuurrijke woningbouwprojecten uit de jaren 1995-2010. Wat zien we daar en wat zijn de effecten? De leerpunten komen van pas om in woonbuurten die nu op de tekentafel liggen, maximaal in te zetten op biodiversiteit en klimaatadaptatie. De buurten zijn beschreven in het rapport 'Leren van natuurrijke woonbuurten uit het verleden'.

Klimaatadaptief bouwen mét de natuur in vijf kernpunten

- Vergroot de natuur die er al is en behoud bestaande vegetatie.
- Ontwerp plekken voor dieren om te broeden, te eten en te schuilen.
- Maak natuurlijke verbindingen met ommeland en stad.
- Kies voor inheemse plantensoorten.
- Zorg voor waterretentie: daar waar de druppel valt.

Kleine privétuinen en een groot mandelig gebied, levende erfafscheidingen en gemeenschappelijk beheer van de gezamenlijke tuin komen de natuurwaarde enorm ten goede. EVA Lanxmeer, Culemborg.

Twaalf natuurlijke woonbuurten

We hebben onderzoek gedaan in twaalf natuurlijke woningbouwprojecten die 10 tot 25 jaar geleden zijn gerealiseerd. Verspreid in Nederland, in verschillende landschappen en met een verschillende stedenbouwkundige opzet.

Maatregelen voor meer natuur

De twaalf buurten zijn onderzocht op doelstellingen, maatregelen, beheer, kosten en bereikte resultaten. Je ziet dat vier maatregelen overal zorgen voor een robuuste basis:

- Er is een verbinding met de natuur in de omgeving.
- De beplanting die er was, is behouden
- Er is vooral inheemse vegetatie aangeplant.
- Water wordt in de buurt vastgehouden.

Met die basis begint het. Als die er is, zijn aanvullende maatregelen kansrijk. Dan maken nestkastjes, zachte oevers, gemengde hagen en begroeiende daken en gevels de buurt tot een walhalla voor vogels en andere dieren.

En het werkt

In de twaalf buurten ligt de natuurwaarde (ver) boven het landelijk gemiddelde. Dat blijkt uit het aantal broedvogels. Dat is een goede indicator.

Je ziet duidelijk meer mussen, zwaluwen, merels, koolmezen en roodborsten. In woonbuurten waar ook oppervlaktewater is, zie je ook meer eenden en waterhoentjes. Nog een effect: doordat de natuur haar gang kan gaan, komen plaagdieren nauwelijks voor. Zwaluwen eten muggen, koolmezen eten de eikenprocessierups en ratten krijgen geen kans.

De natuurmaatregelen in de woonbuurten

EVA-Lanxmeer
De Kersentuin
Hauerleij - Leliënhuyge
GWL-terrein
Egelshoek
Bosrijk
Achter 't Holthuis
Groot Holthuizen
Rieteland oost
Zuidhoek
't Zand
Zuiderburen

	verbinding natuur omgeving	behoud vegetatie	inheemse vegetatie	water retentie
EVA-Lanxmeer	+	++	++	++
De Kersentuin	-	-	++	++
Hauerleij - Leliënhuyge	++	-	++	++
GWL-terrein	-	-	++	++
Egelshoek	++	+	++	++
Bosrijk	++	++	++	++
Achter 't Holthuis	++	++	++	++
Groot Holthuizen	++	+	++	++
Rieteland oost	++		+	++
Zuidhoek	++		+	++
't Zand	++	+	++	++
Zuiderburen	++	+-	+	++

basis maatregelen

	zelfbeheer en gesteepte tuinen	nestplaatsen	nestkosten	weinig vernieling	gemengde hagen	zachte oevers	klimplanten	beplante daken
EVA-Lanxmeer	++	+-	++	++	++	++	+-	+-
De Kersentuin	++	++	++	++	++		+	+
Hauerleij - Leliënhuyge	-	-	+	+	++	++	-	-
GWL-terrein	++	+	+	++	+-	+	++	+
Egelshoek	++	+-	+	++	-	++	-	+-
Bosrijk	+	-	-	++	+	-	-	-
Achter 't Holthuis	-	-	+	++	-	+	-	-
Groot Holthuizen	+-	-	+	+-	+	++	-	-
Rieteland oost	-	-	-	+	+	++	-	-
Zuidhoek	-	-	-	+-	-	+-	-	-
't Zand	+-	-	-	+-	-		-	-
Zuiderburen	-	-	-	+-	-	-	-	-

extra maatregelen voor de 3 u's

++	+	+-	-	n.u.t
ruim aanwezig	aanwezig	nauwelijks	niet	n.u.t

Een nieuwe manier van denken en werken

Bouwen mét de natuur vergt van ontwikkelaars, bouwpartijen en woningcorporaties een andere manier van werken. Met nieuwe kennis, een ander perspectief en een andere rol in het proces.

Nieuwe attitude

Natuur begint bij jezelf. Zet een 'natuurinclusieve bril' op en gebruik nieuwe kennis: ecologie, hydrologie, geologie,... Het goede nieuws: natuurinclusief bouwen is meestal niet duurder.

Nieuwe kijk op kwaliteit

Een natuurrijke buurt draagt bij aan de biodiversiteit. Planten binden CO₂ en fijnstof. Beplanting beperkt wateroverlast, droogte en hittestress. Het is gezond en vergroot sociaal contact.

Projectontwikkelaar
en/of
woningcorporatie

Nieuwe rol

Woningen voeg je toe aan een omgeving die er al is. En als de bouw klaar is, gaat de natuur verder. Zorg dus ook voor ontwikkelingsgericht groenbeheer, samen met bewoners en gemeente.

Nieuwe klantfocus

In een natuurrijke buurt wonen niet alleen mensen, maar ook dieren. Dieren zijn ook bewoners. Zij vragen net als mensen om veiligheid, voedsel en schuilplekken.

Nutstuinen dragen bij aan natuurwaarde en aan sociaal contact. De bewoners voelen zich veilig, ook al ligt de buurt midden in de stad. GWL-terrein, Amsterdam.

Zachte oevers met beplanting maken het voor dieren mogelijk om snel en veilig in en uit het water te klimmen. Zuidhoek, Nieuwkoop

Door parkeerplaatsen te clusteren in parkeergarages en aan de rand van de buurt is er bij de woningen meer ruimte voor natuur. Kersentuin, Leidsche Rijn (Utrecht).

Leerpunten voor bouwen mét de natuur (1)

Het onderzoek in de twaalf natuurrijke woonbuurten heeft concrete handvatten opgeleverd voor bouwpartijen en andere betrokkenen. Onder andere over het ontwikkelproces en het ontwerp.

Het ontwikkelproces

- Beschouw ook dieren als (toekomstige) bewoners en als klant: insecten, vogels en kleine zoogdieren.
 - Tijdens de ontwikkeling van de buurt schep je condities voor de natuur. De ontwikkeling van de natuur komt pas daarna. Daar zijn de bewoners bij nodig. Werk daarom zoveel mogelijk samen.
 - Maak een natuurinclusief concept voor de buurt als geheel. Beplantingen, bebouwing en infrastructuur vormen samen de leefomgeving voor mens, plant en dier.
 - Werk integraal: gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie hangen met elkaar samen.
 - Werk interdisciplinair: de ontwikkelaar als makelaar in kennis van ecologie, hydrologie en geologie. Dit vergt nieuwe kennis en competenties.
- de natuur uit de omgeving cadeau en krijgt de natuur in de nieuwe buurt een snelle start.
- Behoud bestaande landschapselementen en natuurwaarden. Het zijn 'natuurverdubblers'. Neem ze mee in het ontwerp. Kies in de nieuwe buurt voor overeenkomstige beplanting.
 - Zorg voor zachte oevers bij watergangen zodat dieren in en uit kunnen stappen.
 - Creëer ruimtelijke variatie. Hoe meer hoe beter. Geef de natuur de ruimte door schaalniveaus heen. Cluster parkeerplaatsen en zoek ruimte voor een gemeenschappelijke tuin.
 - Schep plekken voor waterretentie. Maak niveauverschillen in de buitenruimte, wadi's en bovengrondse goten en beperk verharding.
 - Ontwerp verblijfsplaatsen voor vogels en vleermuizen aan gevels en onder dakpannen.

Het ontwerp

- Kijk welke natuur er in de omgeving is en maak er méér van. Maak verbindingen. Dan krijg je

Als bomen en andere vegetatie behouden blijven, krijgt de natuur in de nieuwe buurt een snelle (door)start. Dat voorkomt ook dat plaagdieren de overhand kunnen krijgen. Zuiderburen, Leeuwarden.

Ruige oevers bieden veel natuurwaarde en zijn gunstig voor watervogels. Rieteland-Oost, Amsterdam.

Ingebouwde voorzieningen voor vleermuizen. Eén vleermuis eet 3.000 muggen per dag. Vooral in een waterrijke omgeving kan dat belangrijk zijn. Haverleij, 's-Hertogenbosch.

Leerpunten voor bouwen mét de natuur (2)

Het onderzoek in de twaalf natuurrijke woonbuurten heeft concrete handvatten opgeleverd voor bouwpartijen en andere betrokkenen. Onder andere over uitvoering, beheer en communicatie.

De uitvoering

- Leg eisen voor bescherming en behoud van bestaande natuurwaarden en landschapselementen vast in het bestek.
- Leg het natuurconcept uit aan (onder)aannemers en neem uitvoerders mee in het hoe en waarom.
- Trek de natuurvisie door in de keuze van materialen voor erfafscheidingen, wegverharding, metselwerk, beschoeiingen en oevers.
- Kies bewezen standaardproducten voor nestkasten.

Het beheer

- Maak een beheerplan dat ontwikkelingsgericht is en waarin groei centraal staat. Door samenhang in beplanting, beheer en onderhoud kan de natuur haar werk doen.
- Natuurvriendelijk beheer is extensief met ruig gras en variatie in beplanting. Blaadjes blijven liggen. Soms ervaren de bewoners dat als rommelig. Leg dat goed uit.

- Ondersteun bewonersinitiatieven en schep mogelijkheden voor zelfbeheer of beheren met bewoners, niet alleen van beplanting, ook van verhardingen. Participatie leidt in de praktijk tot meer natuurwaarde.
- Zie beheer door bewoners niet als bezuinigingspost. Er is tijd en geld nodig voor overleg, materiaal, gereedschap en jaarlijkse schouwing. Maak goede afspraken met de gemeente.

Communicatie

- Smeed banden tussen de beheerders en de nieuwe bewoners. Spreek af wie welke delen van de private, publieke en semipublieke ruimte beheert en waar de grenzen liggen.
- Verbind de bewoners met het natuurconcept van de buurt. De natuur is een samenhangend systeem en het is belangrijk dat bewoners de samenhang snappen.
- Zet sociale media in om kennis te delen en op te bouwen.

Een ecologische zone langs het talud van de Betuwelijn vormt de verbinding tussen de woonwijk en natuurgebieden in de omgeving. Groot Holthuizen, Zevenaar.

Halfopen verharding voor opritten maakt het mogelijk dat regenwater in de bodem kan wegzakken. Egelshoek, Heiloo.

Ruig gras tot aan de gevel: een ideale schuil- en rustplaats voor veel dieren. Bosrijk, Eindhoven.

Meer weten?

Onderzoeksverslag

Het onderzoek '[Leren van natuurlijke woonbuurten uit het verleden](#)' is een initiatief van de DuurzaamDoor-participatietafel Biodiversiteit (natuurinclusief bouwen) en het KAN platform. Het onderzoek is gedaan door Maike van Stiphout (DS Landschapsarchitecten), Robbert Snep (WUR) en Jip Louwe Kooijmans (Vogelbescherming Nederland). Overige projectgroepleden zijn Tarsy Lössbroek (RVO/DuurzaamDoor), Karin van Hoof (provincie Noord-Holland) en Claudia Bouwens (NEPROM/KANbouwen).

KAN Bouwen

KAN staat voor klimaatadaptief bouwen, mét de natuur. KAN is er voor projectontwikkelaars, bouwbedrijven en gemeenten. Zij sluiten zich bij het platform aan om kennis te ontwikkelen en ervaringen te delen. Het KAN platform richt zich expliciet op nieuwbouw van woningen.

KAN is een initiatief van Bouwend Nederland, NEPROM, WoningBouwersNL en het ministerie van BZK en RVO/DuurzaamDoor. Zie verder KANbouwen.nl.

DuurzaamDoor participatietafel Biodiversiteit

Aan de Participatietafel Natuurinclusief bouwen nemen bedrijven uit de bouwwereld en de groene sector deel, evenals overheden, kennisinstellingen en natuurorganisaties. Doel is een impuls te geven aan manieren van bouwen die rekening houden met de natuur. De deelnemers proberen groene en rode/grijze netwerken te verbinden door gezamenlijk activiteiten en projecten te organiseren en initiatieven te nemen. Van elkaar leren en kennisdeling staan centraal. Zie verder www.duurzaamdoor.nl/participatietafel-natuurinclusief-bouwen.

Bepanting met inheemse boomsoorten vormen een belangrijke migratieroute voor onder meer vlinders, boomtopvogels en vleermuizen. 't Zand, Son en Breugel.

Geen schuttingen maar beukenhagen, greppels en bepanting als afscheiding. Natuurontwikkeling, klimaatadaptatie en veiligheid gaan hand in hand. Achter 't Holthuis, Twello.

Bouwen mét natuur maakt woonbuurten aantrekkelijk en draagt bij aan biodiversiteit en klimaatadaptatie. Een onderzoek bij twaalf natuurrijke woonbuurten uit de jaren 1995-2010 laat zien welke aanpak effectief is. Het onderzoek levert leerpunten op voor projectontwikkelaars, woningcorporaties, bouwbedrijven en andere betrokkenen.

Maart 2021

Uitgave: KAN platform

Tekst: Henk Bouwmeester

Fotografie: Maike van Stiphout, Robbert Snep
en Jip Louwe Kooijmans

Vormgeving: Menno van der Veen

www.kanbouwen.nl